

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۷

ارزیابی تاثیر ایجاد صنایع تبدیلی، در مناطق روستایی دهستان ویس، شهرستان باوی

سعید ملکی^۱، عفت بوشهری^{۲*}

۱-استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت توسعه روستایی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران.

، malekis@scu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۵

چکیده

امروزه به توسعه و گسترش صنایع مرتبط با کشاورزی بالاخص صنایع کوچک و پر بازده در بخش کشاورزی توجه بیش تری گردیده است. با توجه به این که توسعه صنایع در مناطق روستایی کشور موجب اشتغال زایی و جذب نیروهای کار مازاد در بخش کشاورزی گردیده و هم چنین موجب ارزآوری و افزایش صادرات برای کشور میگردد. هدف این مقاله ارزیابی تاثیر ایجاد صنایع تبدیلی، در مناطق روستایی دهستان ویس، شهرستان باوی می باشد؛ که روش پژوهش «توصیفی -تحلیلی»، تجزیه و تحلیل با استفاده از آزمون T ، انجام گرفته است. نتایج نشان می دهد که ارزیابی کارکردی توسعه صنایع روستایی در روستاهای دهستان ویس، اثرگذاری نسبی و متوسطی در توسعه روستایی منطقه داشته است. به عبارتی اثرات مثبت توسعه صنعتی در روستاها آنچنان فراگیر و چشمگیر نبوده؛ این در صورتی است که در زمینه اثرات منفی در بُعد زیست محیطی با وجود نسبی بودن نتایج، نسبت به گذشته افزایش چشمگیری داشته است. در نتیجه ارزیابی نشان میدهد که اثرات توسعه صنایع روستایی در منطقه مورد مطالعه در بعد اقتصادی به صورت متوسط بوده است. کلمات کلیدی: صنایع تبدیلی، اشتغالزایی، توسعه روستایی، دهستان ویس

۱-۱- مقدمه

امروزه توسعه روستایی یکی از مباحث مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، خصوصاً در کشورهای جهان سوم به شمار می‌رود. وجود منابع سرمایه گذاری در شهرها، جاذبه های شهری، تفاوت شدید بین تقاضای نیروی کار در بین شهر و روستا، و عدم جذب نیروی انسانی در روستاها سبب شده است تا شهرها تبدیل به قطب های توسعه شوند و دوگانگی شدیدی بین سطوح درآمد، آموزش، رفاه، اشتغال و غیره بین شهر و روستا به وجود بیاید (امین آقائی، ۱۳۸۷). صنایع روستایی از یکسو به واسطه نقش و جایگاه انکار ناپذیرشان در ایجاد اشتغال مفید و مؤثر در نواحی روستایی و از سوی دیگر به دلیل پیوند تنگاتنگ با بخش کشاورزی و خدمات نه تنها نقش بسزایی در توسعه روستایی در مقیاس محلی دارند، بلکه در مقیاس کلان و از تولید ملی نیز میتواند سهم قابل قبولی را نصیب نواحی روستایی بسازد (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۸۵).

یکی از سیاستهای اساسی دولت ایران در توسعه روستایی تنوع بخشیدن به اقتصاد روستا، جلوگیری از مهاجرت بی رویه از مناطق روستایی به مناطق شهری، کاهش نابرابری های فضایی بین مناطق شهری و روستایی است که این اهداف کلی در قالب برنامه ها و طرح هایی تدوین شده و به صورت هدایت شده در بخشهای مختلف کشور بویژه در نواحی روستایی در حال اجراست. در این زمینه گروهی از محققان توسعه روستایی، صنعتی شدن روستا را به عنوان سنگ بنای استراتژی توسعه آینده مورد بحث قرار داده و معتقدند صنعتی شدن روستایی در چارچوب طرح جامع ملی و نیز افزایش نرخ صادرات در جهت ایجاد تعادل در تراز پرداختها با سه هدف عمده اصلاح درآمد سرانه، کاهش بیکاری و کاهش عدم تعادل بین منطقه ای امری اجتنابناپذیر در فرایند توسعه اقتصادی است. با عنایت به این مهم، در دو دهه اخیر استقرار صنایع در روستا در قالب شهرک ها و نواحی صنعتی در دستورکار مسئولان و برنامه ریزان کشور قرار گرفته است. (مطیعی لنگرودی و نجفی کانی، ۱۳۸۵: ۲)

۱-۲- بیان مساله

صنایع روستایی به دلیل ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و کاهش فقر در جامعه روستایی بویژه در جوامعی که اقتصاد کشاورزی حکمفرماست از اهمیت به سزایی برخوردار است. مسائل و مشکلات زیستی، اختلاف درآمد و سطح زندگی بین جوامع شهری و روستایی که از عوامل مهم مهاجرت های روستایی - شهری است، بسیاری از برنامه ریزان را به اتخاذ استراتژی های جدید توسعه روستایی بویژه صنعتی کردن روستاها واداشت. بنابراین باید به متنوع سازی اقتصاد روستایی و کارا نمودن آن از طریق ایجاد انواع فعالیت های اقتصادی به خصوص صنعتی کردن روستاها توجه نمود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۱۵۲).

نظریه صنعتی شدن مناطق روستایی به عنوان یک کاتالیزور در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و آخرین چاره کار برای حل مشکل فقر مناطق روستایی، هم اینک بخشی بالقوه در جهت حل مشکل بیکاری برای مناطق محروم روستایی محسوب می گردد (ظاهرخانی، ۱۳۸۰: ۳۴) براساس این دیدگاه صنعتی شدن روستا و

گسترش فعالیتهای غیرکشاورزی عاملی در افزایش رفاه و تأمین کالاها و خدمات ضروری برای خانوارهای روستایی محسوب می شود. تأثیرات و نفوذ صنعت در مناطق روستایی ضمن ایجاد اقتصادی فعال می تواند دارای اثرات تکاثری باشد، به طوری که تجربیات کشورهای متعدد نشان میدهد هر تغییری ساختاری از طریق صنعتی شدن، نه تنها نقش اقتصادی با ارزش در مناطق روستایی ایجاد می کند بلکه منجر به اقتصاد خود رانشی میشود (میسرا، ۱۹۹۰: ۱۷)

دراثر ایجاد این گونه صنایع همگام با توسعه صنایع فراوری غذایی و ارتقای فناوری در فرایند صنعتی شدن، فرصتهای بیشتری برای سایر بخشها از جمله حملونقل و گروههایی از بخشهای خدمات به وجود خواهد آمد. با توجه به این موضوع، در مناطق محروم روستایی، صنایع فراوری مهم ترین راهکار پویا برای فقرزدایی و توسعه روستایی و حتی ملی هستند (شهیدی و صادقی ماهونک، ۱۳۷۸: ۸۳)

دهستان ویس از توابع شهرستان باوی با توجه به چالش های فراوری بخش کشاورزی، صنایع روستایی، کمبود و نبود آن در منطقه، وجود مشکلات طبیعی از لحاظ آب و هوایی بستر وزمینة مهاجرت، بیکاری، کمبود درآمد و اشتغال، نابودی و زوال بخش کشاورزی مهیا می باشد.

حال با توجه به اینکه استقرار صنایع روستایی و بخصوص صنایع تبدیلی کشاورزی در روستاها، مزایای مختلف اقتصادی و اجتماعی به همراه دارد و نظر به اینکه تعداد قابل توجهی واحد صنایع تبدیلی کشاورزی در محدوده دهستان استقرار پیدا نکرده است، لزوم پرداختن به این موضوع ضروری به نظر می رسد. تا اینکه از تأثیرات وجود این صنایع در اشتغال زایی، جلوگیری از مهاجرت، جلوگیری از ناامنی و بزهکاری و... بهره مند شوند.

۳-۱-اهداف

- بررسی عوامل تأثیرگذار بر ایجاد صنایع تبدیلی در منطقه مورد مطالعه
 - مطالعه میزان تأثیر گذاری ایجاد صنایع تبدیلی بر افزایش سرمایه گذاری، اشتغالزایی و کاهش بیکاری در منطقه مورد مطالعه
 - بررسی تأثیرات ناشی از تأسیس و ایجاد صنایع تبدیلی بر افزایش نقش زنان روستایی در فعالیتهای اقتصادی و توسعه روستایی
 - مطالعه چگونگی تأثیر صنایع تبدیلی در حفظ اراضی روستایی و کاهش تأثیرات مخرب زیست محیطی در منطقه مورد مطالعه
 - بررسی تأثیرات ناشی از ایجاد صنایع تبدیلی بر گسترش صادرات غیر نفتی و رهایی از اقتصاد تک محصولی کشور
 - بررسی نقش نهادها و سازمانهای حمایت کننده بر ایجاد و گسترش این صنایع.
- ۴-۱-فرضیه ها

فرضیه اول: به منظور ایجاد مشاغل جدید، افزایش سرمایه گذاری و کاهش بیکاری در منطقه مورد مطالعه ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی ضروری به نظر می رسد.

فرضیه دوم: ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی، بر افزایش میزان نقش زنان روستایی در فعالیتهای اقتصادی، رونق و توسعه منطقه مورد مطالعه تأثیرگذار می باشد.

فرضیه سوم: به منظور حفظ اراضی کشاورزی، مراتع و گونه های گیاهی، کاهش تأثیرات زیست محیطی مخرب، ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی در منطقه مورد مطالعه ضروری به نظر می رسد.

فرضیه چهارم: به منظور افزایش مدت زمان نگهداری و صادرات محصولات کشاورزی منطقه مورد مطالعه، ایجاد و گسترش صنایعی تبدیلی و تکمیلی ضروری به نظر می رسد.

۱-۲- مبانی نظری

صنعتی سازی روستایی، به عنوان فرایندی که ابزارهای مناسب برای متنوع سازی اقتصاد روستایی فراهم می آورد، رویکردی اقتصادی است که با ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و توزیع متعادل تر درآمد، منجر به بهبود سطح زندگی روستاییان و بالطبع زمینه نیل به توسعه پایدار روستایی را فراهم می آورد (Lee, 2001: 3). صنایع روستایی از یکسو به واسطه نقش و جایگاه انکارناپذیرشان در ایجاد اشتغال مفید و موثر در نواحی روستایی و از سوی دیگر، به دلیل پیوند تنگاتنگ با بخش کشاورزی و خدمات نه تنها نقش به سزایی در توسعه روستایی در مقیاس های محلی دارند، بلکه در مقیاس های کلان و ملی نیز میتواند سهم قابل قبولی را نصیب نواحی روستایی کند (Hongbin Li et al, 2000: 241).

استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی یکی از موضوع های مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است که به اعتقاد متخصصان، از موثرترین عوامل کاهش مهاجرت به شماره میرود (رضوانی و اکبرپور، ۱۳۹۰: ۲) از این رو، در صورت صنعتی شدن روستا در یک منطقه و پیوند مناسب آن با بخشهای دیگر از جمله کشاورزی، میتوان شاهد افزایش درآمد و به تبع آن افزایش پس انداز روستاییان بود که این امر میتواند باعث توسعه روستا گردد (Zhang, ۱۹۹۴: ۲۲). همچنین میتواند شاهد رونق بخش کشاورزی و سایر بخشهای اقتصاد ملی گردد. بدین ترتیب با صنعتی کردن روستاها ابزارهایی برای متنوع کردن اقتصاد روستایی فراهم میشود که میتواند فقر روستایی را کاهش دهد و با توسعه صنایع، اقتصاد روستایی و اقتصاد ملی، توسعه متعادل میان خانوارهای شهری و روستایی، بخش کشاورزی و صنعت و بالاخره اقتصاد منطقه ای و تمرکززدایی صنعتی و شهری را میسر سازد (Lee, 2001: 3; Choi, 2001: 1).

۲-۲- قابلیت های صنایع کوچک روستایی در جهت اهداف اقتصادی و اجتماعی توسعه روستایی

صنایع کوچک روستایی می توانند در دستیابی به سهم قابل توجهی از اهداف اقتصادی و اجتماعی توسعه روستایی مؤثر باشند. در این بخش به برخی از مهم ترین خصوصیات صنایع کوچک میپردازیم.

صنایع کوچک و متوسط از نظر صرفه جویی در مقیاس تولید، در بخشی از تولیدات نسبت به صنایع بزرگ برتری دارند. مطالعات نشان داده اند که اگر واحد تولید از حد مشخصی بزرگتر شود، موجب عدم کارایی خواهد شد. کوچک شدن واحدهای اقتصادی در کشورهای غرب و تقسیم سازمانی مؤسسات بزرگ به واحدهای مستقل کوچک، نمونه هایی از این قانونمندی اقتصادی به شمار می رود. (صحرائیان، ۱۳۸۰: ۱۱۲)

با توجه به جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد، به ویژه اهمیت این بخش در امر امنیت غذایی، یکی از زنجیره های مهم این بخش که می تواند نقش مهمی در جلوگیری از ضایعات، ایجاد تقاضا، افزایش ارزش افزوده و ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی ایفا کند، صنایع تبدیلی و تکمیلی روستایی است که عمدتاً در قالب صنایع کوچک از نظر تعداد کارگران ایجاد می شوند.

همچنین صنایع کوچک و متوسط نقش بسیار مهمی در اشتغال زایی به ویژه برای کارگران با مهارت محدود و زنان کم درآمد دارند. بنگاه های اقتصادی کوچک و متوسط نیروی محرکه مهمی را برای دستیابی به رشد اقتصادی پایدار در راستای اهداف فقرزدایی فراهم می کنند. با توجه به اینکه صنایع کوچک و متوسط به طور معمول بیشتر از صنایع بزرگ به تأمین کنندگان محلی وابسته هستند، در نتیجه به طور غیرمستقیم باعث ایجاد فرصت های شغلی می شوند. این صنایع به سرمایه کمی به ازای هر نفر نیروی کار نیاز دارند، در حالی که چنین شرایطی عمدتاً در صنایع بزرگ فراهم نیست. در صنایع بزرگ اغلب سعی می شود که در فرآیند تولید از نیروی کار کمتری استفاده شود و عمدتاً این سیستم های کنترل و فناوری ماشینی است که روند تولید را برعهده دارد. (اکس، ۱۳۸۱: ۵۴)

۳-۲- پیشینه پژوهش

مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله "بررسی و ارزیابی اثرات شهرک ها و نواحی صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستائی نمونه موردی: شهرستان بابل" نتایج حاصل از تحقیق که با استفاده از تجزیه و تحلیل آماری (آمار پارامتری و ناپارامتری) بدست آمده، حاکی از آن است که در دو دسته جامعه نمونه اکثر شاخص های توسعه اعم از الگوی مصرف (خوراک، پوشاک و کالاهای مصرفی) مسکن، بیمه، رضایت و امنیت شغلی، آموزش، انگیزه ماندگاری در روستا تفاوت معناداری را نشان می دهند.

احمدی سان و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله "شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه نیافتگی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان مرودشت)" نتایج این مطالعه نشان داد که عواملی چون موانع مالی و تسهیلاتی، مکانیزاسیون، ضعف در عوامل تولید، موانع قانونی و اداری و نیز موانع بازار، به ترتیب با ضرایب ۰/۴۹۸، ۰/۲۱۱، ۰/۱۲۰، ۰/۱۱۴، و ۰/۰۵۷ بیشترین نقش و تأثیر را در نبود رشد و فقدان توسعه مطلوب صنایع رب گوجه و شوری- ترشیجات شهرستان مرودشت داشته اند. در این میان، شدت اثرگذاری موانع یادشده بر توسعه نیافتن صنایع رب گوجه اندکی بیشتر از صنایع شوری-ترشیجات بوده است.

سجادی قیدرانی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله "ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر" نتایج نشان داد که صنایع روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی-

فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی توسعه ی روستاهای منطقه مورد مطالعه اثر معناداری داشته است. همچنین مقایسه میانگین ها در سطح شاخص ها، حاکی از اثرات نسبی تاثیرگذاری صنعت در توسعه روستایی منطقه است؛ به طوری که ابعاد اقتصادی و ابعاد محیطی بیشترین اثرپذیری را به همراه داشته و کمترین آن نیز مربوط به بعد کالبدی میباشد.

ظاهری و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله "اولویت بندی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در شهرستان آذرشهر با روش ترکیبی دلفی و تاپسیس" تایج تحقیق حاکی از این نکته است که در شهرستان آذرشهر بایستی صنایع مرتبط با فرآوری محصولات لبنی به دلیل مازاد تولید بیش تر و نیز مشکل فسادپذیری سریع این محصولات و پس از آن صنایع تبدیلی و تکمیلی مرتبط با محصولات باغی به دلیل نقش پراهمیت آن ها در استفاده بهینه از محصولات کشاورزی تولیدی منطقه، در اولویت قرار گیرند.

طولابی نژاد و حسینجانی (۱۳۹۷) در مقاله "مکان یابی بهینه صنایع تبدیلی و تکمیلی روستایی بخش مرکزی شهرستان پلدختر با استفاده از *ANP* و *GIS*" نتایج یافته ها نشان می دهد که بیشترین اهمیت نسبی شاخص ها به ترتیب مربوط به شاخص های دسترسی به منابع آب (۰/۱۷۳)، سودآوری اقتصادی (۰/۱۷۲)، دسترسی به مواد اولیه محلی (۰/۱۵۸) و همجواری و دسترسی به زمین های کشاورزی (۰/۱۵۶) می باشد. همچنین بهترین اولویت مکانی برای استقرار صنایع تبدیلی روستایی در منطقه مورد مطالعه بر اساس وزن گزینه های مورد نظر، مربوط به دهستان جایدر با مرکزیت سراب حمام (۰/۴۸۴) می باشد. به ترتیب مورانی (۰/۲۱۷)، واشیان (۰/۱۷۱) و پاعلم (۰/۱۲۸) در اولویت های بعدی قرار دارند.

۴-۲- روش پژوهش

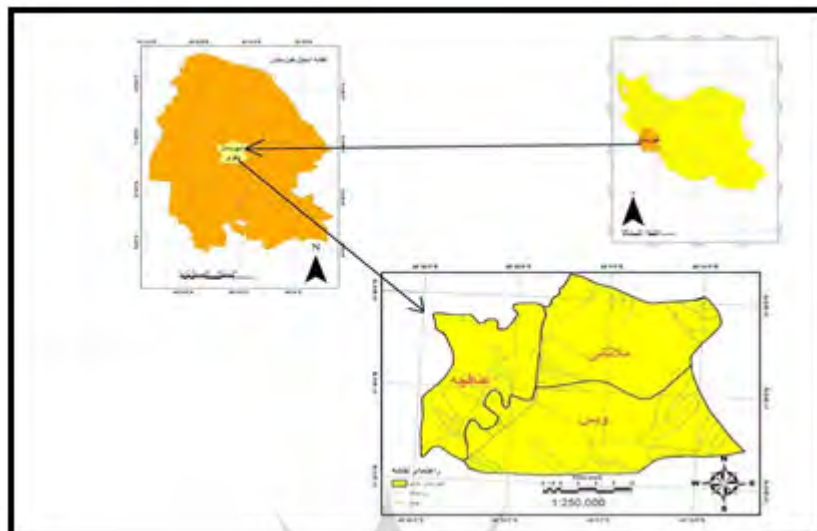
مطالعه حاضر با هدف گذاری کاربردی و با روش شناسی توصیفی- تحلیلی به انجام رسیده است. برای گردآوری بخش توصیفی پژوهش از اسناد و منابع کتابخانه ای، مقالات معتبر و برای گردآوری بخش تحلیلی پژوهش از روش پیمایشی به صورت ابزار پرسشنامه استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش متناسب با اهداف و فرضیات تعیین شده از آزمون آماری *T* و برای مدل های آماری از نرم افزار *SPSS20* استفاده شده است.

۳- یافته های تحقیق

۳-۱- بررسی موقعیت جغرافیایی و وضع موجود دهستان ویس

دهستان ویس به مرکزیت ابوفاضل از بخش باوی شهرستان اهواز در ۱۴ کیلومتری شمال شرقی شهر اهواز (مرکز شهرستان) و ۱۷ کیلومتری جنوب شهر ملاثانی (مرکز شهرستان باوی) بین ۴۵° تا ۴۸° و ۱۵° طول جغرافیایی و ۲۱° تا ۳۱° عرض جغرافیایی قرار گرفته است. (شهرداری ویس، ۱۳۹۸)

این دهستان از شمال به شهر ملائانی (شهرستان باوی) از شرق به شهرستان رامهرمز، از جنوب شرقی به دهستان غیزانیه، از جنوب به دهستان مشروحات و از غرب به دهستان عناقچه که همگی از بخش مرکزی هستند، محدود می گردند. (شهرداری ویس، ۱۳۹۸)

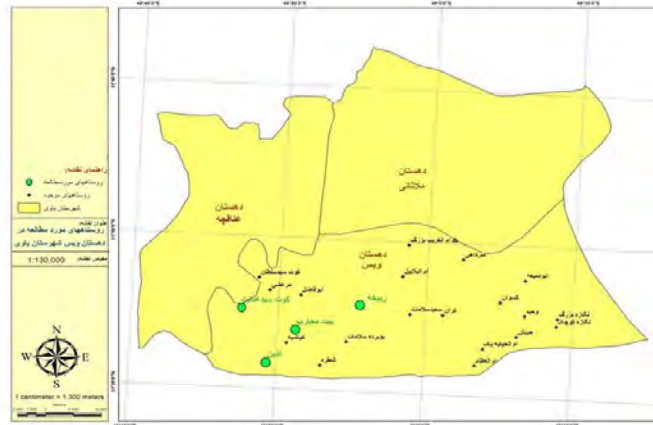

نقشه ۱ موقعیت جغرافیایی دهستان ویس مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۸

جدول ۱ موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه

عنوان روستا	موقعیت جغرافیایی
کوت سید عنایت	به مختصات جغرافیایی ۴۸° ۴۸' و عرض جغرافیایی ۳۱° ۴۶' در ۱۰ کیلومتری شمال شرقی شهر اهواز قرار گرفته است.
ثدین	به مختصات جغرافیایی ۴۹° ۴۸' و عرض جغرافیایی ۳۱° ۲۲' در ۹ کیلومتری شمال شرقی شهر اهواز قرار گرفته است.
ریبچه	به مختصات جغرافیایی ۵۶° ۴۸' و عرض جغرافیایی ۳۱° ۲۶' در ۲۲ کیلومتری شمال شرقی شهر اهواز قرار گرفته است.
زرگان بیت محارب	به مختصات جغرافیایی ۵۱° ۴۸' و عرض جغرافیایی ۳۱° ۲۴' در ۱۵ کیلومتری شمال شرقی شهر اهواز قرار گرفته است.

مأخذ: فرهنگ آبادی های اهواز، ۱۳۸۵

نقشه ۲ موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۷

۳-۲-۳ ویژگیهای اجتماعی و جمعیت روستاهای مورد مطالعه

۳-۲-۳-۱- تعداد جمعیت

در بین روستاهای مورد مطالعه مشاهده می شود که روستای ثدین دارای بیشترین جمعیت با ۸۵۹ نفر و روستای کوت سید عنایت دارای کمترین جمعیت با ۱۳۵ نفر می باشد.

جدول ۲ تعداد جمعیت در روستاهای مورد مطالعه ۱۳۹۵-۱۳۹۰

تعداد جمعیت (نفر)		عنوان روستا
۱۳۹۵	۱۳۹۰	
۱۳۵	۱۰۹	کوت سید عنایت
۸۵۹	۸۴۱	ثدین
۷۷۲	۷۵۸	ریبخه
۷۰۷	۶۹۲	زرگان بیت محارب

مأخذ: مرکز آمار ایران، خانه بهداشت روستاها، ۱۳۹۸

۳-۲-۳-۲- تعداد و بعد خانوار

با توجه به جدول ملاحظه می شود که روستای زرگان بیت محارب دارای بالاترین نرخ بعد خانوار با ۸/۲ در سال ۸۵ و کمترین نرخ بعد خانوار متعلق به روستای کوت سید عنایت با ۲/۱ مربوط به سال ۹۵ است.

جدول ۳ تعداد و بعد خانوار در روستاهای مورد مطالعه ۱۳۹۵-۱۳۹۰

تعداد و بعد خانوار				عنوان روستا
۱۳۹۵		۱۳۹۰		
بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	
۲/۱	۶۴	۱/۹	۵۷	کوت سید عنایت
۶/۹	۱۲۳	۷/۱	۱۱۷	ثدین
۵/۵	۱۳۸	۶	۱۲۶	رپیخه
۷/۸	۹۰	۸/۲	۸۴	زرگان بیت محارب

ماخذ: مرکز آمار ایران، خانه بهداشت روستاها، ۱۳۹۸

۴- یافته های تحلیلی

جدول ۴ میانگین شاخص های اثرات توسعه صنعتی بر توسعه روستایی

مطلوبیت عددی موردی آزمون=۳	
میانگین	مولفه ها
۳/۰۸	افزایش درآمد صنعتی در روستاها
۳/۰۹	جذب سرمایه بخش خصوصی در روستاها
۳/۳۳	افزایش تنوع و فرصتهای درآمدزایی برای روستاییان
۳/۱۱	امکان فروش راحتتر محصولات کشاورزی و دامی به صنایع
۳/۲۱	افزایش تغییر در نوع کشت محصولات به صنایع محلی روستا
۳/۰۴	بهره گیری از نیروی کار مازاد روستایی
۳/۳۸	ایجاد فرصتهای شغلی جدید برای روستائیان
۳/۰۰	توسعه کمیت و کیفیت شبکه حمل و نقل بین روستایی
۳/۶۷	توسعه تسهیلات بین راهی مانند مسجد، رستوران و ...

۲/۵۶	ارتقاء کیفیت خدمات روستایی (آب، برق و گاز...)	
۲/۴۷	توسعه زیرساختهای فناوری ارتباطی (تلفن، موبایل و اینترنت...)	
۳/۱۱	توسعه تسهیلات خدماتی مانند مکانیکی و برق کار و ...	
۳/۴۴	علاقه مندی روستاییان برای فعالیت در بخش صنایع روستایی	مشارکت
۳/۳۶	فعالتر شدن تعاونی های روستایی	
۳/۴۲	افزایش همکاری مردم روستا با نهادهای دولتی متولی امر صنعت	
۳/۴۴	افزایش ماندگاری مردم در روستاها	مهاجرت
۱/۹۶	جذب مهاجر از خارج روستا	
۳/۴۱	بهبود کیفیت معابر روستا (جدول گذاری، شن ریزی).....	سختی
۳/۳۵	توسعه زیرساخت های ارتباطی جاده ای	
۴/۱۴	ساخت و ساز بدون برنامه	تخریب محیط زیست
۲/۴۳	افزایش تغییرات کاربری در مزارع و باغات	
۳/۷۹	افزایش تخریب زیبایی های طبیعی	
۳/۸۶	افزایش تخریب پوشش های گیاهی به دلیل استقرار صنایع در منطقه	
۳/۴۰	افزایش تخریب زیستگاه های حیات وحش با توسعه صنعت روستایی	
۳/۵۵	افزایش آلودگی منابع آب	آلودگی محیطی
۳/۰۵	آلودگی فضای روستا به وسیله بوی بد صنایع	
۳/۸۶	افزایش فاضلاب تخلیه شده به منابع آب های سطحی و.....	
۳/۸۷	بهبود روشهای دفع زباله	
۱/۸۸	لودگی صوتی ناشی از کار واحدهای صنعتی	

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

نتایج جدول نشان میدهد که تحلیل میانگین عددی حاصل از محاسبه متغیرها در توسعه مناطق روستایی در بین پاسخگویان مبین بالا بودن مقادیر میانگین به دست آمده در ۷ شاخص (درآمدزایی، اشتغالزایی، سرمایه گذاری، مشارکت و همکاری، کیفیت دسترسی، تخریب محیط و آلودگی محیط) مورد بررسی بالاتراز میانه نظری مطلوبیت (۳) ارزیابی شده است و ۲ شاخص (کاهش مهاجرت و تغییرات کالبدی) نیز کمتر از میانه نظری بوده است. همچنین تفاوت معناداری به دست آمده در سطح آلفا ۰/۰۵ نشان میدهد که توسعه صنایع روستایی در زمینه کلیه شاخصهای مورد بررسی در روستاهای منطقه مورد مطالعه، اثرگذار بوده است.

اما با توجه به سطح میانگینی شاخصها، میزان این اثرگذاری متفاوت میباشد. به طوری که در عمده شاخصها، اثرگذاری مثبت توسعه صنعتی در روستاها فراگیر نشده است و در حالت متوسط قرار دارد. به عبارت دیگر، تغییرات مثبت و منفی ناشی از توسعه صنعتی در روستاها آنچنان ملموس برای کلیه روستاییان نبوده است.

۱-۴-آزمون فرضیه ها

فرضیه اول به منظور ایجاد مشاغل جدید، افزایش سرمایه گذاری و کاهش بیکاری در منطقه مورد مطالعه ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی ضروری به نظر می رسد.

بر اساس یافته های تحقیق، میانگین متغیر اقتصادی در دهستان مورد مطالعه، $3/60$ است و T مقدار به دست آمده برای مقایسه این میانگین با عدد ۳ کمتر از $0/05$ است. لذا فرضیه مبنی بر عدم تفاوت میانگین با عدد ۳ میشود و با توجه به فاصله اطمینان به دست آمده که اعداد مثبت را در بر دارد میتوان گفت که میانگین به طور معنی داری بیشتر از ۳ است، بنابراین میانگین متغیر به طور معناداری بیشتر از ۳ بوده، بنابراین نتیجه می شود که فرضیه مورد تایید است.

جدول ۵ نتایج آزمون T ایجاد مشاغل جدید، افزایش سرمایه گذاری و کاهش بیکاری در منطقه مورد مطالعه

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان % ۹۵ برای تفاضل میانگین و عدد ۳
اقتصادی	۳/۶۰	۰/۹۶۲۳	۸/۴۴۸	۱۷۵	۰/۰۰۰	۰/۳۴۷

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

فرضیه دوم: ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی، بر افزایش میزان نقش زنان روستایی در فعالیتهای اقتصادی، رونق و توسعه منطقه مورد مطالعه تأثیر گذار می باشد. با توجه به نتایج مندرج در جدول ۵ مشاهده می شود که میانگین متغیر اجتماعی $3/15$ است و T مقدار به دست آمده برای مقایسه این میانگین با عدد ۳ کمتر از $0/05$ است، لذا فرضیه مبنی بر عدد ۳ رد میشود و با توجه به فاصله اطمینان به دست آمده که اعداد مثبت را در بر دارد میتوان گفت که میانگین به طور معنی دار بیشتر از ۳ است، بنابراین میانگین متغیر به طور معناداری بیشتر از ۳ بوده و بنابراین فرضیه مورد تایید و قبول است.

جدول ۶ نتایج آزمون T ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی، بر افزایش میزان نقش زنان روستایی در فعالیتهای

اقتصادی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان % ۹۵ برای تفاضل میانگین و عدد ۳
اشتغال زنان	۳/۱۵	۰/۵۲۷	۵/۵۰	۱۸۰	۰/۰۰۰	۰/۱۵۶

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

فرضیه سوم: به منظور حفظ اراضی کشاورزی، مراتع و گونه های گیاهی، کاهش تأثیرات زیست محیطی مخرب، ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی در منطقه مورد مطالعه ضروری به نظر می رسد. بر اساس یافته های تحقیق، میانگین متغیر زیست محیطی در دهستان ویس، ۳/۰۳ است و پی مقدار به دست آمده برای مقایسه این میانگین با عدد ۳، کمتر از ۰/۰۵ است. لذا فرضیه مبنی بر عدم تفاوت میانگین با عدد ۳ میشود و با توجه به فاصله اطمینان به دست آمده که اعداد منفی را در بر دارد میتوان گفت که میانگین به طور معنی داری بیشتر از ۳ است، بنابراین میانگین متغیر به طور معناداری بیشتر از ۳ بوده، بنابراین فرضیه مورد تایید است.

جدول ۷ نتایج آزمون T حفظ اراضی کشاورزی، مراتع و گونه های گیاهی، کاهش تأثیرات زیست محیطی مخرب

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان % ۹۵ برای تفاضل میانگین و عدد ۳
زیست محیطی	۳/۰۳	۰/۵۲۷	-۱۵/۵	۱۸۰	۰/۰۰۰	-۰/۲۳۲

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

فرضیه چهارم: به منظور افزایش مدت زمان نگهداری و صادرات محصولات کشاورزی منطقه مورد مطالعه، ایجاد و گسترش صنایعی تبدیلی و تکمیلی ضروری به نظر می رسد. بر اساس یافته های تحقیق، میانگین متغیر سرمایه گذاری، ۳/۰۷ است و پی مقدار به دست آمده برای مقایسه این میانگین با عدد ۳ کمتر از ۰/۰۵ است. لذا فرضیه مبنی بر عدم تفاوت میانگین با عدد ۳ میشود و با توجه به فاصله اطمینان به دست آمده که اعداد مثبت را در بر دارد میتوان گفت که میانگین به طور معنی داری بیشتر از ۳ است، بنابراین میانگین متغیر به طور معناداری بیشتر از ۳ بوده، بنابراین فرضیه مورد تایید است.

جدول ۸ نتایج آزمون T افزایش مدت زمان نگهداری و صادرات محصولات کشاورزی منطقه مورد مطالعه

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان % ۹۵ برای تفاضل میانگین و عدد ۳
سرمایه گذاری	۳/۰۷	۰/۲۷۵	۴/۳۰	۱۸۰	۰/۰۰۰	۰/۲۷۵

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

در جدول زیر مقادیر β بیانگر این واقعیت است که از بین ابعادهای چهارگانه مورد بررسی بعد اقتصادی صنایع روستایی ۰/۵۵۸ دارای بیشترین میزان تاثیر و بعد مشارکت ۰/۳۶۵ کمترین میزان تاثیر را در توسعه روستایی در منطقه مورد مطالعه از نظر جامعه نمونه داشته است.

جدول ۹ ضرایب شدت و دامنه اثرگذاری مستقیم صنایع روستایی در توسعه روستایی

نام متغیر	ضرایب غیر استاندارد		ضریب استاندارد شده		T	سطح معنی داری
	B	خطای B	B	B		
اقتصادی	۰/۲۷۴	۰/۰۲۳	۰/۵۵۸	۰/۵۵۸	۱۲/۰۴۳	۰/۰۰۰
اشتغال زنان	۰/۲۳۲	۰/۰۲۹	۰/۳۷۲	۰/۳۷۲	۷/۹۹۴	۰/۰۰۰
زیست محیطی	۰/۱۷۶	۰/۰۱۸	۰/۴۴۷	۰/۴۴۷	۹/۶۷۰	۰/۰۰۰
مشارکت	۰/۲۹۶	۰/۰۳۷	۰/۳۶۵	۰/۳۶۵	۷/۹۲۲	۰/۰۰۰

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

همان گونه که جدول ۱۰ نشان می‌دهد، اثرات مستقیم و غیرمستقیم ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی در توسعه روستایی با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون و بتاهای (BETA) به دست آمده که بیشترین اثر کلی مربوط به ابعاد اقتصادی با میزان ۱/۲۱۷ می‌باشد. به همین جهت این بعد مهمترین عامل در بین ابعاد صنایع روستایی در توسعه روستایی شناخته شده است و بعد زیست محیطی (۰/۴۷۷) دارای کمترین اثر کلی در توسعه روستایی از جهت توسعه صنعت روستایی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۱۰ سنجش میزان اثرات مستقیم و غیر مستقیم و کلی ابعاد بر توسعه روستایی

ابعاد	اثرات مستقیم	اثرات غیر مستقیم	کل
اقتصادی	۰/۵۵۸	۰/۶۵۹	۱/۲۱۷
اجتماعی - فرهنگی	۰/۳۷۲	۰/۳۶۲	۰/۷۳۴
زیست محیطی	۰/۴۴۷	-	۰/۴۴۷
مشارکت	۰/۳۶۵	۰/۱۵۸	۰/۵۲۳

ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

بنابراین، نتایج رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر نشان می‌دهد که با وجود بالا بودن اثرات مستقیم زیست محیطی صنایع روستایی، اما در زمینه اثرات غیرمستقیم، اثراتی در بعد زیست محیطی مشاهده نمی‌شود. به عبارت دیگر اثرات ملموس صنایع بر روی محیط زیست بیشتر از اثرات غیرملموس می‌باشد. همچنین جهت شناسایی اثرات صنایع در سطح روستاها به صورت جداگانه، اقدام به اولویت بندی اثرات صنایع روستایی بر روستاها بر اساس مدل چندمعیاره ویکور گردید. برای این منظور ابتدا ماتریس دادهای خام بر اساس اطلاعات پرسشنامه تنظیم شد و سپس به استانداردسازی ماتریس پرداخته شد. برای تشکیل و

محاسبه ماتریس وزین نیاز به محاسبه وزن هر یک از شاخصها بود. برای استخراج وزنها از نظرات ۱۲ نفر از خبرگان محلی (شوراها و دهیاران) در قالب روش توان رتبه ای ($N-R+I$) استفاده شد که در نهایت میزان اهمیت شاخص ها در قالب وزن مشخص گردید.

۵- نتیجه گیری

استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی از موضوع های مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است که به اعتقاد متخصصان از موثرترین عوامل توسعه روستایی به شمار میرود. از جمله صنایع تبدیلی و تکمیلی که متکی به بخش کشاورزی و دامداری میباشد به طور کلی هدف از ایجاد و توسعه ی صنایع روستایی، ایجاد تعادل استفاده از منابع موجود، تامین نیازمندیهای روستاییان در خود روستا، افزایش سطح رفاه جامع هی روستایی و جذب نیروهای منفعل روستاهاست که به دلیل نابرابریهای موجود ناشی از اقتصاد ضعیف روستایی و در پی کسب فرصتهای شغلی، دست به مهاجرت میزنند. بنابراین گسترش صنایع تبدیلی میتواند از پتانسیل های مناطق روستایی به نحو مطلوبی بهره گیری نماید و باعث استفاده بهتر از اوقات فراغت روستاییان، بهره گیری از تولیدات مختلف روستایی، نگاه علمی به تولیدات و بهره برداری اقتصادی از آنها، افزایش درآمد روستاییان، تنوع بخشی به اقتصاد روستایی، کاهش اختلاف درآمدی و خدماتی میان شهر و روستا، توسعه درونزای مناطق روستایی، کاهش مهاجرت و بیکاری آشکار و پنهان و در نهایت تولیدات ارزانتر شود. از نگاه کلان، توسعه صنایع در مناطق روستایی میتواند دارای اثرات مثبت و منفی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی باشد که نوع اثرگذاری وابسته به کارکردهای صنایع میباشد.

ارزیابی و شناخت اثرات صنایع روستایی به انجام برنامه ریزی برای آینده توسعه روستاها اثرگذار بوده و به عنوان چارچوبی روشن از عملکرد صنایع در مناطق روستایی میباشد. از جمله مناطق روستایی کشور که به لحاظ توسعه صنایع روستایی در کنار فعالیتهای کشاورزی و دامداری فعال میباشد، روستاهای دهستان ویس در شهرستان باوی میباشد که به واسطه قرارگیری در موقعیت جغرافیایی مناسب، پتانسیل های طبیعی و کشاورزی، سرمایه انسانی، در دو دهه اخیر به ویژه با شروع پرداخت اعتبارات بانکی و خرد، سرمایه گذاریهای فردی و خصوصی در منطقه در زمینه توسعه صنایع کوچک و متوسط افزایش قابل توجهی یافته است.

یافته های تحقیق نشان دهنده نقش نسبی استقرار صنایع در متنوع سازی و ایجاد اشتغال در زمینه فعالیت های اقتصادی میباشد. از طرفی دیگر حضور استقرار صنایع در روستا و توسعه کارخانه های کوچک مقیاس در آن منجر به بروز اثرات منفی زیست محیطی متعددی نیز شده است که سبب افزایش تخریب منابع طبیعی و فرسایش شدید در اراضی، بهره برداری بی رویه از منابع آبهای زیرزمینی و منابع محلی، آلوده سازی آبهای سطحی و آلودگی هوا در محدوده مورد مطالعه شده است. همچنین نتایج آزمون رگرسیون چندگانه نشان داد که صنایع روستایی در توسعه روستایی محل سکونت ۰/۸۸ اثرگذار می باشد. بر این اساس از بین ابعادهای

چهارگانه مورد بررسی بعد اقتصادی ۵۵۸/۰ دارای بیشترین میزان تاثیرگذاری مستقیم و بعد مشارکت (۰/۳۶۵) به میزان کمترین میزان تاثیرگذاری مستقیم را در زمینه توسعه روستایی داشته است. در نهایت بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم اثرات صنایع بر توسعه روستاهای نمونه نشان میدهد که بیشترین اثر کلی مربوط به ابعاد اقتصادی با (۱/۲۱۷) میزان بوده است. همچنین برای تحلیل فضایی اثر توسعه صنایع روستایی در دهستان مورد مطالعه نشان میدهد که روستای زرگان بیت محارب دارای بالاترین رتبه و روستای ریخه دارای پایین ترین رتبه به لحاظ اثرگذاری صنعتی در توسعه روستایی در بین روستاهای منطقه مورد مطالعه میباشد. به طور کلی میتوان گفت که ارزیابی کارکردی توسعه صنایع روستایی در روستاهای دهستان ویس نشان میدهد که صنایع روستایی از اثرگذاری نسبی و متوسطی در توسعه روستایی منطقه داشته است. به عبارتی اثرات مثبت توسعه صنعتی در روستاها آنچنان فراگیر و چشمگیر نبوده و میتوان بیان کرد که از موفقیت قابل قبولی برخوردار نمیشد. این در صورتی است که در زمینه اثرات منفی در بعد زیست محیطی با وجود نسبی بودن نتایج، میتوان گفت نسبت به گذشته افزایش چشمگیری داشته است. در نتیجه ارزیابی نشان میدهد که اثرات توسعه صنایع روستایی در منطقه مورد مطالعه عمدتاً در بعد اقتصادی و آن هم به صورت نسبی و متوسط بوده است.

۶- پیشنهاد

بر این اساس میتوان پیشنهاد کرد که برای افزایش اثرگذاری مثبت صنایع روستایی و کاهش اثرات منفی به موارد زیر در برنامه های آتی توسعه صنایع روستایی توجه گردد.

افزایش سرمایه گذاری های صنعتی روستایی از طریق تسهیل دسترسی به اعتبارات خرد؛ حمایت از صنایع پاک و سازگار با محیط زیست در مناطق روستایی برای کاهش آلودگیها؛ رعایت سلسله مراتبی توزیع صنایع در روستاهای منطقه با توجه به منابع خام و اولیه موجود در روستاها و جمعیت روستایی و نیروی کار؛

برقراری همپوشانی بین صنایع روستایی با فعالیتهای کشاورزی و دامداری برای اثرگذاری بیشتر صنایع و افزایش تنوع بخشی اقتصادی و درآمدهای اقتصادی؛

حمایت و ترغیب فعالیتهای کارآفرینانه و ایده های جدید روستایی در زمینه فعالیتهای صنعتی روستایی.

۱- گسترش صنایع تبدیلی مرتبط با محصولات کشاورزی برای افزایش درآمد، اشتغال زایی و جلوگیری از هدر رفتن محصولات کشاورزی در مناطق مختلف به ویژه در مناطق روستایی دهستان که در پایین ترین سطح توسعه قرار گرفته اند و از تولید کنندگان اصلی محصولات کشاورزی می باشند.

۲- ایجاد صنایع تبدیلی مرتبط با نوع محصولات کشاورزی تولیدی در مناطق تولید کننده تا حد امکان برای افزایش بهره وری و کاهش هزینه ها.

۳. ایجاد صنایع تکمیلی و بسته بندی مناسب در جوار صنایع تبدیلی برای دستیابی بهتر و بهینه تر به فرآورده تولید شده و ارسال سهل تر آن به مکان های دورتر با حفظ کیفیت در زمان های طولانی تر با در نظر گرفتن شرایط مطلوب مکان یابی نسبت به مرکز استان و رعایت اصل تمرکززدایی

۴. سرمایه گذاری صحیح با مدیریت کارآمد در بخش کشاورزی و صنایع مرتبط با آن به منظور افزایش مواد غذایی و افزایش صادرات غیر نفتی و ارایه برنامه ریزی مدون با نظارت خاص.

۵. تأمین اعتبار و وام برای تولید کنندگان محصولات مورد نیاز برای صنایع تبدیلی و نیز برای متقاضیان ایجاد صنایع تبدیلی در مناطق مختلف شهرستانهای استان، با توجه به پتانسیل های موجود در آن مناطق و اولویت بخشی نظام مند به شرایط ویژه دهستان.

۶. افزایش استانداردهای صنعتی، توجه به اصول انبارداری و حمل نقل به ویژه در صنایع تبدیلی (که مرتبط با فرآوری محصولات غذایی می باشد) افزایش کیفیت و مرغوبیت مواد تولید شده، کاهش ضایعات، کاهش هزینه و در نهایت بهره وری مطلوب تر برای مصرف کننده و تولید کننده فرآورده های تولیدی.

با توجه به اینکه عمده فعالیت های اقتصادی منطقه، کشاورزی میباشد صنایع تبدیلی در این منطقه، تقویت و گسترش یابد و تمهیداتی اندیشیده شود که تا حد امکان از نیروهای بومی در روستا استفاده شود. همچنین بررسی شود چنانچه امکان احداث واحد تبدیلی در روستاهای اطراف وجود دارد، اقدام مناسب صورت گیرد تا افراد مجبور به جابجایی جهت فعالیت در واحدهای تبدیلی نباشند.

منابع

- احمدیان، مهدی و همکاران (۱۳۹۲) شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه نیافتگی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، شماره ۴، پاییز و زمستان، صفحه ۱۵۲-۱۲۵
- اکس، زولتان جی.؛ توریک، روی و کارلسون، بو، (۱۳۸۱)، نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن ترجمه جهانگیر مجیدی، تهران: رسا
- امین آقایی، مهرناز (۱۳۸۷)، بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صنایع کوچک از دیدگاه کارشناسان توسعه روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۴، سال ۱۱، صفحه ۱۴۶-۱۲۵
- حاجی نژاد، ع.، عسگری، ع.، اصغرپور، ح. و محمدزاده، پ. (۱۳۸۵)، بهره وری صنایع روستایی در استان سیستان و بلوچستان. مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۸، صفحه ۴۱-۱۹
- خانه بهداشت روستاهای مورد مطالعه، (۱۳۹۸) ویژگی های اجتماعی روستاهای مورد مطالعه
- سجادی قیدرانی، حمداله، رومیانی، احمد و صانعی، سمیه (۱۳۹۳) ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، تابستان، پیاپی ۸، صفحه ۱۰۵-۸۷
- شهرداری ویس، (۱۳۹۸)، ویژگی های جغرافیایی شهر ویس، معاونت شهرسازی

- شهیدی، ف. و صادقی ماهونک، ع. ر. (۱۳۷۸)، بررسی وضعیت صنایع تبدیلی و تکمیلی وابسته به کشاورزی در استان خراسان، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۷، شماره ۲۷، صفحه ۱۰۰-۸۳
- صحرائیان، سیدمهدی، (۱۳۸۰) سازمان دهی صنایع کوچک در ایران تهران: هدف طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۰)، نقش نواحی صنعتی در توسعه نواحی روستائی (مطالعه موردی، نواحی صنعتی روستائی در استان مرکزی)، فصلنامه پژوهش های جغرافیائی دانشگاه تهران
- طولابی نژاد، مهرشاد و حسینجانی، ابوالفضل (۱۳۹۷)، مکان یابی بهینه صنایع تبدیلی و تکمیلی روستایی بخش مرکزی شهرستان پلدختر با استفاده از ANP و GIS، مجله مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، شماره ۳، دوره ۱۳، پاییز، صفحه ۸۰۴-۷۸۱
- ظاهری، محمد، آقایاری هیر، محسن و ذاکری میان، کلثوم، (۱۳۹۴) اولویت بندی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در شهرستان آذرشهر با روش ترکیبی دلفی و تاپسیس، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، دوره ۱۹، شماره ۵۱، بهار، صفحه ۲۴۶-۲۲۱
- فرهنگ جغرافیایی آبادی های استان خوزستان، شهرستان اهواز، (۱۳۸۵) سازمان، انتشارات نیروهای مسلح، مرکز آمار ایران، (۱۳۹۸) نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن،
- مطیعی لنگرودی، سید حسن و نجفی کانی، علی اکبر، (۱۳۸۵)، بررسی و ارزیابی اثرات شهرک ها و نواحی صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستائی نمونه موردی: شهرستان بابل، پژوهش های جغرافیایی شماره ۵۸، زمستان، صفحه ۱۶۵-۱۴۷
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، (۱۳۸۲)، برنامه ریزی روستائی با تاکید بر ایران، جهاد دانشگاهی مشهد
- Choi, H.S. (2001): *Rural Industrialization through science and technology. Institute of industrial science and technology, Korea.*
- Hongbin Li a, Scott Rozelle (2000): *Saving or stripping rural industry: an analysis of privatization and efficiency in China, Agricultural Economics* 23 (2000): 241-252.
- Lee D. (2001). *Diversification of the rural economy: a case study on rural industrialization in the republic of Korea. Presented at the Japan program/ INDES 2001, Conference Japan.*
- Zhang, Xh, (1994): *Rural –Urban Migration Restriction Capital Mobility and Rural Industrialization in China. Chinese Economy in Transudation,* 29:20-26